

HARCOK NAGYKÖRÖSNÉL 1708-BAN

Balla Gergely Nagykőrösi krónikájából

. . . 1708-dik esztendőben Szent Mihály havában a bácskaságbeli rácok számosan egyben adván magokat egy szegedi német commendansnak vezérsége alatt, gyalog és lovas seregekkel ismét megindultanak, hogy Kőrös városával is úgy bánjanak, mint Kecskeméttel, mindenütt alattomban a pusztákon jöttek, ezt egynémelyek észre vették, és egymásnak beszéllették, a közelebb való pusztán a Fejértónál Sz(ent) Királyon amidőn mulatnának, akkori híres katonák Kecskeméti Szücs István és Kecskeméti Mester Geregely a rác tábornak kémlelésére kimenvén, megkémlették, azok hozták ide híret legelsőben, hogy vigyázással lennének, mert a pogány rácság valamely német commendo alatt, ki is veres ruhában volna, egyenesen Kőrös felé akarna jönni, illetén hírnek hallásán a kőrösi magistratus megijedvén, akkori főbírája, Szabó János, és második bíró Dobos Pál kiváltképen megháborodtanak, azonnal a harangokat felverték, a nép egyben gyűlvén kihirdettetett, hogy a rácság Kőrös városának elpusztíttatására jönné, és már nem is messze volna, azért parancsoltatik mindeneknek, hogy minden késedelem nélkül kiki a maga jószágát, amie volna, a templom kerítésében behordaná, a nép ezen igen megijedvén, azonnal minden időhalasztás nélkül megcselekedték, a toronyban vontak fel két taracot, egyet pedig a régi mészárszékek végiben helyeztettek, ezen okból, ha a felvonó hidat találják a rácok bérontani, tudhatná magát a város oltalmazni. Itthon lévén Kállai Miklós hadnagy egy compagnia lovas katonákkal, és Vágó András ceglédi vicehadnagy maga compagnijával, ezek magokat jól elrendelték, a városra vigyáztanak és a lakosokat mindenféle gonosz ártható emberektől oltalmazták (mert ez időben olyan rossz világ volt, hogy a városbúl ha kiment az ember két dülő földnyire, annál is inkább messzebb ha utazott, a rossz emberekrül igen megvizsgáltatott, és jószágátúl s ruhájátúl megfosztatott, az inkább boldognak mondhatja magát, ki azt az időt nem érte, mert az ország

nyomorúságárúl még csak nem is tehet fel rosszat, mivel az ólta nagy csendességben tartatik). Az említett Kállai Miklós hadnagy igen jeles ember lévén, mindenek ő tőle hallgattanak, elrendelte a maga compagniáját az nevezett Vágó András compagniájával, ahol most a kőpince vagy a városé, a tájékán strásáltak, mivel a belső felvonó város kapuja arra szolgált, és attúl inkább féltek, hogy az ellenség béüti magát, azért annak oltalmazásán szorgalmatoskodtak; azon kívül

Kiküldött Kállai Miklós nyolc katonát strására a temető szőlőhegy mellé a csongrádi ut félre, mivel a rácság onnan váratott, hírt adtak azomban oberster Sótér Tamásnak is, aki Jászberény körül lévén, azonnal 300 lovas kuruc katonákkal elérkezett viradtára. Igaz hírt hoztak a már megnevezett kecskeméti lovas katonák, mert Sz(ent) Mihály havának 11-dik napján hajnalban elérkeztek a rácság, a nyolc katonákból álló strását megszalasztotta, hét közülök a város felé jött, Horváth Mihálynak, aki nyolcadik volt, előtték a kantáros karját futtában, és magát is megfogták, és azonnal vallatták, ezt tudakozván tőle: miért lőttek az ágyúval kétszer Kőrösön az éjtszaka? és kik? azt felelte: a kőrösiek lőttek azért, mert szokásban vagyunk nálok, hogy valamikor ujjabb had mégyen bé a városra, mindenkor az ágyúval egyet lőnek, ezen a rácok igen megcsóválták fejeket, és elhitették magokkal, hogy nagy vigyázásban lévén a város, a reménylett nyereségnek felosztói nem lesznek, így ezzel a rabbal jövén megállapodtak az ugynevezett Urházy fás kertjénél, mely vagy a kecskeméti ut mellett, melynek napkelet felől való részén ez idő szerént a közönséges vásár szokott állani, mintegy egy óráig ott nyugodtanak és pálinkát ittanak. Onnan pedig megindulván nagy ordítással és kiáltással jöttek a város felé, azonnal a toronyból kétszer lőttek cleikben, jelül adván, hogy készen volna a város maga védelmezésére, a rácok azzal semmit sem gondolván, a városnak külső kerítése is erősen megtöviselve lévén, azt egy darabon a rácság ledöntötte, a tájon, amint öreg Borotvás István háza vagy, bé is jöttek, sokan a város lakosai közül ott eleikben állottak, lóháton, de azokat elnyomták, megszalasztották. A gyalog rácság megállapodott a Zombori ház tájékán, a lovas rácság pedig a Kállai Miklós commendója alatt lévő két compagniának néki menvén, a Ceglédi kapun kikergették; maga Kállai Miklós a belső városban tett rendeléseket, biztatta a népet, ne féljenek, megsegít az Isten bennünket, ezt mondván: Minden ember jó reménységben légyen.

A gyalog rácság mint egy megdühödött farkasok, nagy ostrommal mentenek a város kerítésének, de semmire sem mehettek, mert a városnak oly erős bástyái voltak földből, hogy mindjárt nem lehetett meghágni, azon felül kásokban, hordókban és font sövényekben földdel megterhelt tőtései köröskörnyül alkalmas magasságúak voltak, azokon semmi módon erőt nem vehettek, hanem az hol a gyalogság volt, az házak tetejére tarackaikat felvonván, onnan

bé a kerítésben lövöldöztenek, a kerítésből pedig a városbeliek apró puskákkal, Veres Takács János pattantyus is a toronyból alkalmas ráccokat halálíg lőtt.

Boros János szakállas ember lévén, a belső városban a puskásoknak az hordott puska port, és vágott vasat; selypes ember lévén és igen serény dolgaiban gyakran kiáltotta az embereknek: kinek kell a puskaapor és vágott vas, öljed, lüjjed, vágjad az ebatta rácat, ne félj tőle. A belső városbeli puskás emberek között Csicska István és Varga Ferenc olyan bátorságot vettenek magoknak, hogy a kasokra felültek, és onnan lőtték a ráccokat, őket pedig a ráccok nem találták.

A német commandírozó tiszt oly furiával, mint egy fene bestia, a város árka meghágásának és lerontásának szüntelen hajtotta, de mindazért hogy a sánc magas volt, mind pedig a sáncoknak belső részein kasok mellett állott puskás embereknek szüntelen való lövöldözések benne sok károkat tettek, éppen meg nem hághatták.

Akkori időben oskola mester lévén Kecskeméti György őkigyelme, ki is egy Solti János nevű mendicánsával¹ hasonlóképen egy egy szál flintával állván a tötéseken belől, puskáztanak ki felé, egyszer szemlélés kedvéért Solti János igen magasan talált fel állani a tötésre, azonnal szegény mendikánsnak . . . lőtték el a ráccok. Szücs Gergely nevű lakos ugyan olyatént formán nézni akarta volna a ráccokat a kason felül, azonnal homlokban lőtték és megholt, a mendikáns pedig sokára kigyógyult.

Az alatt a lovas rácság, mikor a kőrösi katonákat a Czeplédi kapu körül ostromlaná, Sötér Tamás obester három zászlóalja katonákkal elérkezők, melyeknek is Lajb Compagniájában Szél Mihály volt hadnagy, a másikon Szira Gergely hadnagy, az harmadik compagniában egy Duna mellyéki Nagy Péter nevű vala hadnagy, ezek rajta menvén a lovas ráccokon, behajtották őket a Budai kapuig, holott is megfordulván a rácság magát eléggé oltalmazta, ott szemben szállván, egymást kergették, ölték és vágták. Szél Mihály hadnagy megijedvén, a fődvári szőlők felé úgy elszaladt, csak magánosan, hogy az nap nem láttatott, sok katonát a magyarok közzül a ráccok el is fogtak, de benne keveset öltek meg, ellenben a ráccok közzül is sokan estenek rabságban az ezereskapitány Sötér Tamás úrnál.

Onnan ismét a mezőségre egymást szorítván, keményen harcoltak egymásra, megfordulván egynéhányan, kiket a sok rácság környül fogott, és őket megszalasztották, kik között az én édes atyám is lévén, Balla Gergely, mint város oltalmazására fen álló katona, ezt különösen vévén a város alatt öt rác, hogy ötet megölhetnék, mivel látták ők, hogy ő közzülök az atyám is fegyvere által sokakat elhullata, rabúl nékiek magát nem adá, hanem a szőlőkön kívül, midőn mégis mind az öt rác, kergetné, a puskázás és bajvívás között a gogáni homokokban lova elbotolván, lovárul elesett, a ráccok ott lepték, holott a kard fogó

kezét, melyel magát oltalmazta, és keze szárát megvagdalták. Ilyen formán kiesett a kard kezébül; maga eldőlt, felvette egy rác, azzal egy szűrást tett a hasán köldökén felül, ott minden ruhájából kivetköztették, és azokkal, lovával s fegyverével elmenvén úgy hagyták ott, mint már meghaló embert, azután kevés idő múlván más kőrösi emberek vérben fetregő helyén megtalálván, kocsira tették, és a városra béhozták. Minekutánna az nap a rácok elmentenek volna, hasa bevarródott, kezei békötetvén Kecskemétre vittetett a borbélyokhoz, újabban sérelmeit² megvizsgálták és sebeit selemmel bévarrták, hasára nézve meggyógyult ugyan, de kezein levő inak felsugorodtak, úgy hogy életében soha a kezével derekasan nem foghatott, és dolog tehető nem is volt; illy szolgálattal, és vérének kiontásával kívánta Kőrös városához, mint egy már hazájához vonzó hűségét ez kétséges időkhben is megpecsételni.

Melyre nézve meggyógyulása után Kőrösre visszahúzódott, a kőrösi nemes és becsületes tanács által abbéli példás szenvedése hogy feledékenységgel ne temettetnék el, másoknak példájára determinálta volt; hogy portiózás alól kivetessék és holtáig szabadságban tartassék, de az nem sokáig tartott, mert azután kevés esztendőknek elmúlásával portio alá vettetett, és minden más előadó terheknek hordozására kényszerítetett. Egyébb nem maradott fenn a városbelieknél a jó emlékezetnél és szenvedésének gyakor előbeszélésénél.

Többen is voltak, akik hűségüket a város mellett akkor időben megmutatták, és életeknek végső elfogyásokkal megkoronozták. Jó az igaz hív, s a bátor szív, mert nagy emlékezetet nevel, hírt s nevet hoz hűsége a következendőknek.

Mig az városon kívül való csatázások, harcolások és több viaskodások a magyarok és rácok között fojtanak volna, az alatt Veres Takács János pattantyus a rácok pattantyusait az ágyuk mellől ellövöldözte, de mégis a német commendans a gyalogsággal rajta volt, hogy a várost felprédálja, mert tudta, hogy a templomban kiváltképen és a belső városban lévő házakban és boltokban volnának a városnak minden féltő javai s jószágai bérakva, melyek körül a fehér nép: asszonyok, leányok és gyermekek sírnak rívnak vala. Ezután a veres német commendánst is megsebesítették, s mihelyt ezt látták a rácok, a lovasoknak is hírül ment, hogy a commendans sebben esett, mindjárt takarodtak a rácok, és hogy utoljára nagyobb móddal elmeheessenek a belső városnak dél felől való részét felgyútotta, hogy mind kívül, mind belül a városon a népet magáruul elnyomhatná és ijedésben hozhatná, azt a tüzet míg oltották, gondolván ezt is, ne talám a városnak oltalmára többen is érkeznének, amint híreltetett, kivált Kállai Miklós hadnagytul, és a több fen álló külső seregtül, így mindnyájan ők is elvesznének, sérelmeseiket és halottjaikat a Bácskaságból kihozott sok szekerekre rakták, és Istennek légyen hálá nem a kőrösi prédát, hanem a magok embereit és jószágát vitték vissza; az elfogott tizenöt magyar katonákat is magokkal elvitték Szegedre, kiket annakutánna két hetek elmúl-

ván nevezett oberster Sötér Tamás a katonái által elfogott rác katonákon váltott vissza.

Valójában megmutatta a kőrösi magistratus maga városa népének védelmezésére tett gondosságát, mert ebben az ostromban tizenkét lovas katonáknál többen el nem estek, kiknek tetemeik a rácoknak elmenetelek után a templom kerítésében eltemetettek. A belső városnak oltalmazásában is nem igen sok ember volt, mert minekutána meghirdettetett volna, hogy a rácság Kőrös városának felprédálására jön, sőt útban vagyon és hamar időn itt lésczen, alig várták, hogy a fehér népüket, cselédjüket, jószágokat a belső kerítésben nagyobb bátorságnak okáért behordják, azonnal a szőlőkben, erdőkben, némelemek a gátnak nádjai közzé is vonták magokat, és életüket úgy tartották.

Ha az ellenség oly okos lett volna, hogy a belső város kerítését köröskörnyül megvizsgálta volna, a népnek kevés volta miatt, mely a sáncon belől vala, sok károkat tehettek volna, mert amint most Nyári Lajos háza vagyon, ott volt a másik felvonó kapuja a városnak, azt sem igen őrzötték, mert nem vala kinek. Egyik palló, melyen emberek bémehettek volna a sáncnak árkán, az én atyám Balla Gergely háza előtt, mely a belső városon vala, azt is a rácság nem igen tudá, külső és nem belső katonák őrizték, holott az édes anyám többekkel együtt mint ügyetlen asszony népek nagy félelemben voltak, mert ha bémentek volna, elsőben is ők ölettettek volna meg az ellenségtől. A másik palló vagy által járó volt Szépe András háza félénél, melyben most Kula István lakik, ott is jól meg lévén erősítve, bé nem jöhettek, hanem az a része a városnak, amint már megírtam, az ellenség által megégettetett.

Igen megijedett a rácság minden felől; hogy semmire sem mehetett, sokat tett Sötér Tamásnak itt léte 300 lovas katonákkal, sokat tett a toronyban lévő tarackoknak sűrű lövésekből álló böggése, azért is nem késtek, az Istentől megszegényítettetek, az katonáktul ostromoltattak, hajnaltul fogvást mint egy déleesti tizenegy óráig tartott minden ostromlások. Mindazonáltal

A rácok mivel számos sereggel voltak, belső értékét a városnak 'sákmányra nem hanyatta is, de külső értékét magával eltakarította, ökor csordáikat, teheneiket, lovaikat, juhaikat, valamelyek a város kívül találtattak, egyedül Borotvás István és Veres Kovács István gulyabeli marhájuk tartattanak meg Ujszász nevű pusztán.

JEGYZETEK

¹ Szó szerint: kolduló. A protestáns egyházakban azokat a diákokat nevezték így, akik a prédikáló legátusokat kísérték, és az eklézsiához tartozó családokat adományokért felkeresték.

² Azaz: sebeit.